

III. fejezet

A 2007-ben vitára bocsátott közoktatási törvénytervezetről és az új tankönyvértékelési kritériumokról

A romániai közoktatás (*învățământ preuniversitar = egyetem előtti oktatás*) szintjei a tervezett új törvény szerint

A kötelező oktatáshoz tartozó szintek:

– óvodai oktatás (*învățământ preșcolar = iskola előtti oktatás*) 3–6 éves korban, három, kis, közép- és nagy csoportban;

– elemi oktatás (*învățământ primar*) – az új törvénytervezet ezt öt évre osztja: előkészítő év és 1–4. osztály;

– az általános iskolai oktatás második szintje (*învățământ secundar inferior = alsó középfokú oktatás*), mely öt évet foglal magában, az 5–9. osztályt; ezt a román terminológia *gimnáziumnak* nevezi.

Nem kötelező oktatási szintek:

– a magyarországi középiskolai szintnek megfelelő *felső középfokú oktatás* (*învățământ secundar superior*), mely a 10–12/13. osztályokat foglalja magában; ezt a szintet *liceumnak* nevezik a román oktatásban;

– a felsőfokú technikai oktatás (*învățământ terțiar non-universitar*) a líceum utáni, nem egyetemi oktatás szintjeit foglalja magában, ez 1-től 3 évig terjedhet.

A szakoktatás (*învățământ profesional și tehnic*) a líceumi oktatás technológiai ágazataira/tanulmányi vonalaira (*filieră tehnologică*) és a felsőfokú technikumokra terjed ki

A közoktatás alsó szintjét végző diákok versenyvizsga után léphetnek tovább a líceumi oktatásba.

A líceumi oktatás szakosított, a törvénytervezet a következő ágazatokat/tanulmányi vonalakat különbözteti meg:

– elméleti oktatási ágazat (*filieră teoretică*), mely két tagozattal (*profil*) működik, a humán és a reál tagozattal;

– az elhivatottságot/tehetséget igénylő szakoktatási ágazat/tanulmányi vonal (*filieră vocațională = tehetséggondozási tanulmányi vonal*) a következő szakirányokat (*profile*) foglalja magában: katonai, rendészeti, teológiai, sport, művészeti és pedagógiai.

A kisebbségek nyelvén folyó oktatás

A törvénytervezet kisebbségekre vonatkozó paragrafusai között a tankönyvfejlesztés szempontjából a következő paragrafusok / részletek fontosak:

– A kisebbségek nyelvén folyó oktatásban a gyermekek a román nyelv és irodalom kivételével minden tantárgyat az illető kisebbség nyelvén tanulnak. A történelem és földrajz oktatásában azokban a fejezetekben, melyek a román nép történetével, illetve Románia földrajzával foglalkoznak, a helyneveket és személyneveket román nyelven is föl kell tüntetni.

– A történelem oktatásának tantervébe, illetve tankönyveibe bele kell foglalni a romániai kisebbségek történetét. Ezeket a tanterveket és tankönyveket a román oktatásügyi minisztériumnak kell engedélyeznie.

Megjegyzés

Bár a jelenlegi törvény és a törvénytervezet is előírja, hogy a történelemtantervekben ki kell térni a kisebbségek történetére is, ez a gyakorlatban nem valósul meg. Példaként említhetjük az elemi oktatás 4. osztályos történelemtantervét. A tantervben fel vannak sorolva azok a történelmi személyiségek, melyek közül a tanító választhat: kiről fognak tanulni a 10 éves gyermekek. A felsoroltak közül a tanítónak legalább öt személyről kell említést tennie, ezek közül két személyt választhat az egyetemes történelemből, a többit a román történelem személyiségei közül kell választania. A tantervben felsorolt 16 személy közül mindössze három nem kapcsolódik a román történelemhez (Napóleon, Nagy Sándor és Nagy Károly), magyar történelmi személyiség viszont egyetlen egy sincs, még a román apától származó Hunyadi János, vagy fia, Mátyás király sem. Ehhez hasonló a nagy utazókról, utazásokról szóló tanterves előírás is.

Részlet a 2005. április 20-án, 3919-es miniszteri rendelettel jóváhagyott (jelenleg érvényben levő) 4. osztályos történelemtantervből

A. MOMENTE ALE ISTORIEI (Történelmi események)

➤ *Conducători, eroi și evenimente (Vezérek, hősök és események):*
Alexandru cel Mare, Decebal, Traian, Carol cel Mare, Dragoș, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin

Brâncoveanu, Napoleon, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza, Carol I, Regina Maria, Ecaterina Teodoroiu

Învățătorii au libertatea de a alege cel puțin 5 dintre conducătorii și eroii nominalizați, respectând proporția de 3 personalități din istoria națională la 2 din istoria universală. Elevii vor fi capabili să recunoască conducătorul, să localizeze în timp – secol – și în spațiu domnia, să numească câteva fapte săvârșite, să aprecieze rezultatele acestor fapte. În organizarea și desfășurarea lecțiilor se va urmări ca elevii să poată face conexiuni intra și interdisciplinare, să poată valorifica cunoștințele și experiențele dobândite în anii anteriori de studiu la diverse discipline.

➤ Călători și călătorii (*Utazók és utazások*): Marco Polo, Cristofor Columb, Magellan, Badea Cârțan, Spătarul Milescu, Emil Racoviță, călătoria în cosmos

Învățătorii au libertatea de a alege cel puțin 4 dintre călătorii menționați, respectând proporția de 2 din istoria națională și 2 din cea universală. Elevii pot fi antrenați în realizarea unor proiecte care să le permită familiarizarea cu diverse tehnici de învățare cum ar fi: utilizarea dicționarelor sau a altor surse pentru tema propusă (exemplu: călătoria lui Badea Cârțan), folosirea atlasului istoric – geografic, identificarea unor cărți în biblioteca școlii și/ sau personală etc.

– Az alsó középszintű oktatás (5–9. osztály) során kérésre tanítható az illető kisebbség történetét és hagyományait ismertető tantárgy (*Istoria și tradițiile minorităților naționale din România*).

Megjegyzés. A tantárgy román neve félreértésre, félremagyarázásra ad lehetőséget, mert a *Romániai kisebbségek története és hagyományai* cím alatt nem valamely nemzeti közösség népének a története értendő, például a magyar nép története nem értelmezhető mint a romániai magyar kisebbség története.

– A nem román nemzetiségű tanulók, akik román tanítási nyelvű intézetekben tanulnak, az általános iskolai oktatásban (az 5–9. osztályban) kérésre tanulhatják anyanyelvüket és nemzetük irodalmát, valamint nemzetük történetét és hagyományait.

– A tervezet szerint a kisebbségek nyelvén folyó oktatás számára az oktatásügyi minisztérium biztosítja az anyanyelvű tanárképzést és tanártovábbképzést, valamint az anyanyelvű tankönyveket. A tankönyvek esetén három kategóriát említ: az anyanyelven megírt

(*elaborate = elkészített*), a fordításban készült, illetve az importált (és a román szakminisztérium által engedélyezett) tankönyvek kategóriáját.

– A román nyelv és irodalom oktatása az elemi osztályokban (1–4. o.) sajátos tantervek alapján sajátos tankönyvekből történik, az általános iskola 5–9. osztályaiban a román tanítási nyelvű oktatásban használt (tehát a román gyermekekével azonos) tanterv szerint, ám sajátos tankönyvekből, míg a líceumi osztályokban a román nyelv és irodalom tanterveinek és engedélyezett tankönyveinek azonosnak kell lenniük a román tanulókéval.

– A magyar tannyelvű líceumi (10–12/13. o.) és felsőfokú technikumok oktatásában, a magyar nyelven tanult szaktantárgyak esetében *kötelező* a román szakterminológia elsajátítása (*este obligatorie însuşirea terminologiei în limba română*).

Megjegyzés. A törvény előírja, hogy kötelező a román szakterminológia ismerete, ha a diák magyar nyelven tanulja a tantárgyat. Az esetek többségében azonban a szakiskolákban, szaklíceumokban a diákoknak nem magyar nyelven oktatják a szaktantárgyakat a következő okok miatt:

– A szakiskolák nagyobb része nem önálló magyar iskola, hanem valamely román intézmény keretében magyar tagozatként működik, és ezek a tagozatok – és általában a magyar nyelvű iskolák – szaktanárhiánnyal küzdenek. Romániában nem folyik magyar nyelvű szaktanárképzés, akik pedig román tannyelvű felsőoktatási, egyetemi szakokon szereznek diplomát, nem ismerik, nem sajátítják el a magyar szakterminológiát. Még azokban a megyékben is, ahol a lakosság többsége magyar (Hargita és Kovászna), nagy gondot jelent a szaktanárok hiánya, számos esetben a magyar anyanyelvű tanár sem vállalja, hogy magyarul tanítson. Ezért van nagy szükség arra, hogy elkészüljenek a különböző szaktantárgyak terminológiai gyűjteményei magyar–román, román–magyar változatban, esetenként az angol nyelvű terminológiával is kiegészítve.

– Az elmúlt 18 év alatt nem készültek szakoktatási tankönyvek. Részben a fenti okok miatt: a magyar szaknyelv ismeretének hiánya akadályt jelent a tankönyvírásban is; részben, mert a kis

(esetenként néhány száz) példányszámú tankönyvek kiadását nem vállalják fel sem a magyar, sem a román kiadók, ugyanis a könyv elkészítése és kiadása ráfizetéses lenne.

Megoldásként a román–magyar szakterminológiai gyűjtemények mellett kétnyelvű szakoktatási alaptankönyveket kell készíteni, melyeket a tanár modulszerűen használhatna. A könyv alapszövege magyar nyelven íródna, a szakterminusok *szakkifejezések* mellett pedig zárójeles formában fel kell tüntetni a román megfelelőt is, főként a meghatározások alkalmával, a fogalom bevezetésekor, illetve az ábrákon és a címekben.

– Az oktatás minden szintjén a tanuló azon a nyelven teheti le az abszolváló, illetve a felvételi vizsgákat, amelyen az illető tantárgyat tanulta.

A tervezet 3. címében (a 81. paragrafusban) a közoktatás tankönyveiről a következőket olvashatjuk: A közoktatásban az oktatási minisztérium által (sajátos metodológia alapján) engedélyezett tankönyveket használnak (*se utilizează*). A tankönyvek értékelése és engedélyezése az elfogadott tantervek alapján történik. Az engedélyezett könyvek közül a tanár szabadon választhat és ajánlhat tankönyvet diákjai számára. A minisztérium engedélyezi a tankönyvhöz kapcsolódó módszertani útmutatókat és segédleteket is.

A tervezetben az oktatás finanszírozásának alaptételei között szerepelnek az ingyen használatú tankönyvek költségei.

Új tankönyvértékelési kritériumok

A kormány 2007. március 7-i 231-es számú rendeletével az Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium (*Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului*) keretében országos központot (CNCEIP) hoztak létre a tantervek készítésére és értékelésre. A kormányrendelet a CNCEIP (*Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare în Învățământ Preuniversitar = Országos Közoktatási Curriculum és Értékelési Központ*) feladatai közé három, a rendelet érvénybe lépésével egyidejűleg megszűnő bizottság feladatait sorolta: az országos tanterves bizottság (*Centrul Național pentru Curriculum*), a vizsgákért és értékelésért felelő főosztály (*Serviciul Național de Evaluare și Examinare*), ill. a tankönyvek értékelésével és elosztásával

foglalkozó országos bizottság (*Consiliul Național pentru Evaluarea și Difuzarea Manualelor*) feladatait.

A kormányrendelet a központ feladatkörét a következőkben határozta meg:

a) a nemzeti alaptanterv (*curriculum național*) tervezése, fejlesztése, alkalmazása és időnkénti átdolgozása;

b) a vizsgarendszer megszervezése és összehangolása, illetve az országos értékelések megszervezése;

c) a tankönyvértékelések megszervezése;

d) a kiemelkedő képességű fiatalok képzése és ösztönzése.

A központ működési szabályzata a tankönyvértékelés kapcsán a következő feladatokat említi:

– tankönyvpolitikai tervek készítése;

– a miniszter rendelete alapján megszervezi a tankönyvértékelő munkát;

– felméréseket végez az iskolákban a tankönyvek használata és a tankönyvválasztás kapcsán;

– a miniszter kérésére megszervezi a tankönyvek újraértékelését;

– tankönyvértékelőket képez;

– megszervezi a tankönyvek iskolai szétosztását;

– ellenőrzi, hogy a kiadók betartották-e a tankönyv kiadásának technikai feltételeit.

A CNCEIP 2008 februárjában közétette és vitára bocsátotta a tankönyvértékelés új kritériumait. A kizáró jellegű feltételek között a következők szerepelnek:

I. A tantervnek való megfelelés – csak a tantervnek teljességgel (*betűjének és szellemének*) megfelelő (*respectă integral litera și spiritul programei școlare*) tankönyveket engedélyeznek.

II. A tudományos hitelesség – a tankönyv szövege és ábrái tudományos szempontból pontosak, a használt terminológia és logika megfelel az illető tudományban alkalmazottnak.

III. Nincs diszkriminatív jellege – a szöveg és az ábrák olyan társadalmi és egyéni értékeket közvetítenek, mint a szolidaritás, együttműködés, tolerancia, becsületesség, felelősségtudat stb., és

kerülik mindazt, ami szélsőséges nacionalista, idegengyűlölő megnyilvánulásként értelmezhető, illetve a rasszok, a kultúrák, a nemek, a vallási meggyőződések és szakmai csoportok közötti ellentétekre utalnak.

Az általános minőségi kritériumok között a következőket olvashatjuk:

1. a tudományos tartalom minősége;
2. a tantárgy/tudományág belső logikájának való megfelelés, a tartalom koherens volta;
3. a valós életből vett példák, illetve a gyakorlati alkalmazások minősége;
4. a tudományos tartalom és az ábrák közötti összhang;
5. a tanítási–tanulási–értékelési folyamat optimálissá tétele: az összegző és ismétlő témák aránya és minősége; az értékelések alkalmazhatósága; a korábban tanult és az új ismeretek közötti összhang;
6. az ismeretek rendszerezése: a témák finalitásának és gyakorlati alkalmazhatóságának ismertetése; a tartalom részletessége; az illusztrációk és szövegrészletek váltakozása;
7. a nyelvezet minősége: a szaknyelv koherens volta; az idegen szavak és új ismeretek, fogalmak helyes aránya a szövegben; az áttekinthető címrendszer;
8. a tankönyvtervezet koncepciójának eredeti és egységes volta, a megfelelő stílus; a tantárgyközi (interdiszciplináris) és tantárgyon belüli (intradiszciplináris) összefüggések használata; az aktív, a tanuló részvételét igénylő módszerek használata.

A minőségre a tervezett tankönyv legtöbb 70 pontot kaphat meg.

Az árkritérium alapján a tankönyv legtöbb 30 pontot nyerhet úgy, hogy a tankönyv árát a legolcsóbb áron ajánlott tankönyvhöz hasonlítják.

A két kritériumkategória alapján a tankönyv legtöbb 100 pontot érhet el a minősítés során.

A kritériumok értékelése

A tervezet a 2002 után bevezetett tankönyvértékelési módszer kisebb mértékben módosított változata. Az eddigi értékelési módszerhez képest két módosítás említhető:

– az értékelés a minőségi kritériumok vizsgálatával kezdődik – korábban az ár kizáró jellegű volt, azt a tankönyvet, mely a legolcsóbb tankönyv áránál 30%-kal drágább volt, kizárták az értékelési (és ezzel együtt az engedélyezési) folyamatból;

– az árkritérium most is kizáró jellegű, ám az új rendszer csak azokat a könyveket zárja ki az értékelés folyamán, melyek ára a legolcsóbb ár kétszerese.

A tervezett rendszer bírálata

I. A tankönyvértékelési rendszer legfőbb hátránya, hogy általa az oktatás irányítása továbbra is erősen központosított marad: az oktatási minisztérium dönti el, hogy mit (tantervezés) és miből (tankönyvértékelés, engedélyezés és tankönyvellátás) tanulhatnak a diákok.

II. A tervezet nem különíti el a tankönyv értékelését és engedélyezését a tankönyv közbeszerzési pályázatától. Az eddigi gyakorlat alapján arra következtethetünk, hogy csak azokat a tankönyveket engedélyezik, melyek az értékelés folyamán elegendő pontszámot kapnak. A pontszám pedig az ár függvénye, és ezzel a kritériummal: *a)* nem kapnak engedélyt iskolai használatra a minőségileg jobb (tehát nagyobb előállítási árú) könyvek; *b)* alkalom nyílik a tisztességtelen versenyre, ahogy az a korábbi években megtörtént, egyes kiadók (pl. Aramis, Corvin) olyan áron ajánlják a könyvüket, mellyel a többi kiadó könyve kiesik a versenyből, és nem kap engedélyt az iskolai használatra.

III. Az értékelésnek egy állandó, ártól, közbeszerzéstől független folyamatnak kell lennie. Tankönyvet eddig csak akkor értékelték, ha új tantervet tettek közzé, és szükségessé vált a korábbi tankönyvek lecserélése. Ha valamely tankönyv a kiírt határidőig nem készült el, akkor a könyvet évekig (újabb tanterv elfogadásáig) nem lehetett engedélyeztetni. Ez a gyakorlat elsősorban a nemzetiségek nyelvén folyó oktatást sújtotta, például ezért nincs ma megfelelő (5–6. osztályos) *Magyar nyelv és irodalom*, illetve (5–10. osztályos) *Ének–zene* tankönyv az általános iskolákban.

IV. A tervezet az eddigi gyakorlathoz hasonlóan kizárja a tankönyvértékelésből a tanítót, tanárt, tanulót, szülőt, tehát a tankönyvet felhasználó közösséget. A pedagógus és iskola csak azok közül a könyvek közül választhat, melyeket a központ szakemberei engedélyeztek. A választott könyv helyett mindaddig nem kaphatnak más tankönyvet, ameddig újabb tanterv alapján újabb értékelési folyamat nem indul.

V. A tervezetben nem pontosítják a kisebbségek nyelvén folyó oktatás tankönyveinek értékelési procedúráját. Ha mindez az eddigi gyakorlat szerint fog történni, akkor a százezres példányszámú román nyelvű tankönyveket együtt fogják értékelni a néhány ezres vagy néhány száz példányban tervezett magyar, német, ukrán stb. nyelvű tankönyvekkel, melyek előállításí ára az aránytalanul kisebb példányszám miatt jóval nagyobb, tehát kiesnek a versenyből. Ilyen okok miatt nem rendeltek a magyar nyelvű oktatás elemi osztályai számára magyarul megírt, jó minőségű 1. és 2. osztályos matematikakönyvet, helyette nyelvileg hibás, román nyelvből lefordított tankönyveket küldenek az iskolákba – nem a tanítók kérésére.